

DE NYA RYSKA LEDARNA

ELISABETH HEDBORG

De nya ryska makthavarna är de regionala guvernörerna som utnyttjar det vakuum som råder kring den ryska presidentmakten. Därmed har ytterligare ett steg tagits bort från tsartidens och kommunismens starka centralstyrning.

I den svenska bevakningen av rysk politik har parlamentets underhus, statsduman, spelat en framträdande roll. Inte att undra på – där har dramatiska debatter mellan eldfångda politiker ägt rum. Duman har krävt regeringens avgång och presidentens huvud på ett fat. Den har varit centrum i den kraftmätning mellan olika politiska riktningar, som ingalunda tog slut hösten 1993.

Om parlamentets överhus, det sk federationsrådet, har det däremot varit förhållandevis tyst. Där sitter representanter för de administrativa enheterna inom den Ryska federationen, de sk "federationssubjekten" (en direkt översättning från ryskan, som är otymplig och som jag i fortsättningen kommer att ersätta med begreppet "regioner").

Ledarna för Rysslands regioner, ofta kallade "guvernörer", har tidigare utsetts av president Jeltsin. Federationsrådet har alltså varit en församling bestående av politiker lojala med presidenten. Men sedan förra året är viktiga förändringar på väg: guvernörerna väljs lokalt och är därmed ansvariga inför sina väljare snarare än inför den avlägsna centralmakten i Moskva. Detta är ett led i en pågående decentralisering och en betydelsefull brytning med den situation som rådde både under tsartiden och under kommunismen, då all makt utgick från centrum.

Mäktiga guvernörer

Guvernörerna kan liknas vid svenska landshövdingar. Skillnaden är att de ryska guvernörernas territorier och makt är så oändligt mycket större än de svenska landshövdingarnas. Regionerna har dessutom egna parlament, ungefär som ett svenskt landskap, men med större befogenheter. De kan bli stifta egna lokala lagar,

förutsatt givetvis att de inte strider mot de allryska lagarna.

Den federaliseringsprocess, som nu äger rum kommer förhoppningsvis att leda till att Ryssland får en mindre stelbent och centraliserad administration. Den kommer också att innebära att beslutsfattarna i Moskva måste räkna med att starka regioner och deras ledare vill lösa sina egna problem på sitt eget sätt.

Redan nu finns tydliga tecken på växande motsättningar mellan Moskva å ena sidan och regionerna å den andra.

En viktig orsak till dessa motsättningar är de sviktande statsfinanserna. BNP har sjunkit med 28 procent under de senaste fyra åren – en större nedgång än under andra världskriget.

Skatteuppbörden ger inte de beräknade intäkterna och därmed kan staten inte fullgöra sina plikter gentemot samhället och medborgarna. Enligt uppgifter i dagstidningen *Izvestija* fullföljde endast tre regioner i Ryssland sina inbetalningar till

---

ELISABETH HEDBORG är frilansjournalist med Ryssland som specialitet.

staten under de nio första månaderna i föl. Men de främsta syndarna finns bland industriföretagen – intressant nog inom de vinstrika gas- och oljebranscherna. Deras skulder till statskassan räknas i triljoner rubel.

Företagens ovilja att betala skatterna är ytterst ett uttryck för misstro gentemot centralmakten. Och motståndet mot indrivningen ter sig närmast naturligt om man studerar de skattebördor, som åvilar de ryska företagen.

För att i någon mån råda bot på denna situation inrättades i höstas en kommission med en omisskännlig doft från den gamla sovjetiska tiden. "Den tillfälliga extraordinära kommissionen" (förkortad VTjK) är direkt underställd presidenten och dess syfte är att "stärka disciplinen inom skatteinbetalningen".

Kommissionen har enligt pressuppgifter till en del påverkat företagens benägenhet att betala sina skatteskulder. Hotet att hamna på kommissionens "svarta lista" och försättas i konkurs har haft en viss effekt. Men i längden är det naturligtvis orimligt att bygga en ekonomisk politik med hjälp av gammaldags bestraffningsmetoder. Kommissionen har i hög grad bidragit till att skapa ovilja och misstämning i relationerna mellan Moskva och regionerna.

En annan orsak till statens dåliga

finansiella situation är de rundhänta löften, som Boris Jeltsin gjorde under presidentvalskampanjen förra året. Många av dessa löften är visserligen redan avskrivna, men andra har han haft svårt att svära sig fri från.

Konsekvenserna av dessa ekonomiska svårigheter är en växande brist på "reda pengar" – eller som man säger i Ryssland "levande pengar". Ute i landet driver nu privatpersoner och företag handel med metoder som påminner om gamla tiders naturhushållning: de byter tjänster och varor med varandra. På industrierna får de anställda många gånger lön i form av de varor som produceras på företaget (kastruller på kastrullfabriken etc). Mera avancerade affärer görs med hjälp av växlar eller olika typer av skuldpaper.

Man kan tala om att ett slags parallelekonomi håller på att växa fram, en gråzon mellan legalitet och illegalitet, där det viktigaste är att överleva. Eftersom i stort sett alla regioner är beroende av statsunderstöd i olika former, så har Moskvas möjligheter att utöva ett inflytande ute i landet varit helt kopplat till dessa statliga subventioner, löner, pensioner och bidrag. När nu statskassan är barskrapad och regionerna inte får sitt understöd har Moskva inte samma möjligheter att ställa krav på regionernas trofasthet och lydnad. Man räknar med att bara omkring tio regioner är "givare", dvs bidrar till statskassans intäkter, resten är att betrakta som "tärande".

Den ryska pressen har under de gångna månaderna allt oftare talat om

regionernas uppror mot Moskva – ett uppror som visserligen inte sker med militära medel, men som definitivt handlar om minskande lojalitet och krav på att i högre grad få disponera sin egen ekonomi.

Rationella val

Det är under dessa förhållanden, som Ryssland under de senaste månaderna har valt nya guvernörer för drygt femtio regioner. Tidigt i höstas befarade många politiska iakttagare att den dåliga ekonomin skulle ge kommunisterna stora framgångar, vilket i sin tur skulle kunna leda till politisk oro och osäkerhet. Man fruktade att en reformsinnad, marknadsekonomiskt inriktad presidentmakt skulle få tampas med högljudda, revanschlystna kommunistiska lokala ledare – en situation som skulle lamslå landets ekonomiska och politiska liv.

Som så ofta annars har förutsägelserna om rysk politik inte hållit streck.

Guvernörsvalet har visat att en oanad politisk potential finns ute i landet.

Enligt direktören på Institutet för politiska teknologier i Moskva, Boris Makarenko, har valet präglats av att väljarna har träffat rationella val. Motsättningarna mellan kandidaterna har inte varit ideologiska utan har gällt sakfrågor. De segrande guvernörerna har i stort sett alla en bred erfarenhet från den lokala politiken eller industrin. Demagogerna har fått stå tillbaka för pragmatikerna.

Enligt Makarenko är valresultaten varken en seger för vad som i Ryssland kallas "maktpartiet", dvs den styrande presidentmakten, eller en kommunistisk revansch. De nyvalda guvernörerna har en egen politisk

”

Ute i landet driver nu privatpersoner och företag handel med metoder som påminner om gamla tiders naturhushållning: de byter tjänster och varor med varandra. På industrierna får de anställda många gånger lön i form av de varor som produceras på företaget.

”

plattform och ett lokalt förankrat förtroende att stödja sig på.

Missnöjda och ekonomiskt förfördelade regioner med starka och självständiga ledare – det kan bli en rejäl huvudvärk för jeltsinadministrationen.

Men trots allt räknar Boris Makarenko bara med två eller tre riktiga "bråkstakar", som kan ge Jeltsin problem. Bland dem finns den nye guvernören i Pskov, som har sin politiska hemvist i Zjirinovskijs parti LDPR. I övrigt är de nya guvernörerna att betrakta som "lojala" gentemot Moskva. Men det är ingen

underdånig lojalitet, grundad på en tacksamhetsskuld till statsledningen. Det är snarare en vilja till samarbete, en beredskap att upprätta en dialog med centrum.

Till och med Jeltsins ärkefiende sedan konflikten 1993, Alexander Rutskoj, nyvald guvernör i staden Kursk, har lovat Jeltsin att samarbeta.

Moskva kan alltså inte längre diktera sina villkor som förr, men de kan – i bästa fall – tillsammans med de nya regionala ledarna utveckla den spirande federalismen till landets bästa och söka lösningar på alla de svåra problem som väntar på sin lösning.

Själva ta itu med problemen

Men detta kräver att även centrum, presidentmakten, visar handlingskraft och politisk vilja. Så länge nuvarande vakuum råder i politikens centrum har de nya guvernörerna ingen riktig motpart i dialogen. De regionala ledarna kan lösa problemet på flera sätt: vänta och se, men därmed riskera att det ekonomiska läget förvärras och deras egen maktbas krymper. Eller själva ta itu med lösningen av problemen – vilket i nuvarande situation kan komma att öka avståndet mellan Moskva och regionerna.

Med all säkerhet kommer rapporteringen från Ryssland i framtiden att handla lika mycket om vad som händer i parlamentets överhus, federationsrådet, som om den uppstudsiga duman.